

بررسی تأثیر نگهداشت وجه نقد بر حق الزحمه حسابرسی در شرکت های بورس اوراق بهادار تهران

سید علی واعظ^۱، امیرحسین منتظر حجت^۲، ناصر خسروی^{۳*}

چکیده

حق الزحمه حسابرسی، از موضوعات مهمی است که ذهن صاحبکار و حسابرس را به خود مشغول می کند و باید درباره آن به روشنی مذاکره کنند. عوامل مختلفی می تواند بر حق الزحمه حسابرسی مؤثر باشد از جمله این عوامل می توان به میزان وجه نقد نگهداری شده توسط شرکت ها اشاره کرد که از عوامل مؤثر بر هزینه های نمایندگی است. ما در این مقاله، واکنش حسابرسان نسبت به میزان حق الزحمه حسابرسی با توجه به میزان نگهداشت وجه نقد شرکت ها بررسی شده است. برای این منظور، داده های مورد نیاز این تحقیق از ۸۰ شرکت عضو بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ جمع آوری گردیده است. روش آماری مورد استفاده برای آزمون فرضیه رگرسیون چند متغیره است که به بررسی رابطه بین نگهداشت وجه نقد و میزان حق الزحمه حسابرسی می پردازد. نتایج نشان می دهد که با ثابت نگه داشتن عوامل دیگر، بین نگهداشت وجه نقد و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبتی وجود دارد و منعکس کننده این موضوع است که حسابرسان به سطوح مختلف نگهداشت وجه نقد شرکت ها که یکی از منابع هزینه های نمایندگی است واکنش نشان می دهند.

واژه های کلیدی: حق الزحمه حسابرسی، نگهداشت وجه نقد، هزینه های نمایندگی.

۱. دانشیار حسابداری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز

۲. استادیار اقتصاد، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز

۳. کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۳/۱۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۱۲/۱۵

نویسنده مسئول: ناصر خسروی

Khosravi.n20@gmail.com

۱. مقدمه

اواخر دهه نود و اوایل هزاره جدید جهان شاهد بحران‌ها و رسوایی دو شرکت بزرگ انرون و وردکام و شرکت‌های کوچک‌تر بود. وقوع این رسوایی‌های مالی باعث نشانه رفتن انگشت اتهام به سوی حسابداری، گزارشگری مالی و حسابرسان این شرکت‌ها شد (علوی طبری، ۱۳۹۰). پیامد این نگرانی‌ها به شکل تغییرات بنیادین و گسترده در حوزه نظارت بر شرکت‌ها و بازار سرمایه نمود یافت که از آن جمله می‌توان به تفکر تقویت ساختار نظام راهبری شرکتی و قوانین و مقررات اشاره کرد. بر اساس قوانین و مقررات حاکم بر بازارهای اوراق بهادار، حسابرس و صاحبکار در قبال هر گونه زیان وارده به اشخاص ثالث به علت وجود اطلاعات گمراه کننده در صورت‌های مالی، مسئولیت مشترک دارند (والاس، ۱۳۹۰). از این رو، حسابرسان با توجه به مسئولیتی که حسابرسی صورت‌های مالی به آن‌ها منتقل می‌کند، در تعیین حق‌الزحمه حسابرسی حساسیت بیشتری به خرج می‌دهند. همچنین محققان حسابرسی از دیرباز علاقه فراوانی در فهمیدن عوامل تعیین‌کننده حق‌الزحمه حسابرسی و چگونگی واکنش حسابرسان بر روندهای نو ظهور در بازار سرمایه داشته‌اند (گریفین و همکاران، ۲۰۱۰؛ گل و گودوین، ۲۰۱۰). از سوی دیگر، بیش از یک دهه است که وجه نقد نگهداری شده توسط شرکت‌ها، توجه زیادی را از جانب سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران و محققان به خود جلب کرده است (بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵). در حال حاضر، تصمیم‌گیری برای تعیین میزان ذخایر نقدی در شرکت‌ها به یکی از مسائل شایان توجه در ادبیات تأمین مالی تبدیل شده است (گرد و همکاران، ۱۳۹۴). اگرچه وجه نقد نگهداری شده در تاریخ ترازنامه، دارایی مهمی برای شرکت محسوب می‌شود، نگهداری بیش از اندازه آن می‌تواند نشان‌های از ناکارآمدی در تخصیص منابع باشد و هزینه‌های زیادی را بر شرکت تحمیل کند (بویاکر و همکاران، ۲۰۱۳). همچنین به دلیل مشکلات نمایندگی ممکن است مدیریت به دنبال نگهداشت وجه نقد به منظور پیگیری اقدام‌های فرصت‌طلبان‌های باشد که لزوماً منطبق بر منافع سهامداران نیست، از جمله رشد شرکت به جای افزایش ارزش سهامداران (رضایی و همکاران، ۱۳۹۲). از تحولات اخیر، نیز به نظر می‌رسد که نارضایتی در میان سهامداران به علت انباشته شدن مقدار زیادی وجه نقد در شرکت‌ها در حال افزایش است. بنجامین و همکاران (۲۰۱۵) معتقدند که شناخت بهتر از نگهداشت وجه نقد و محتوای اطلاعاتی حق‌الزحمه حسابرسی، که انعکاسی از ریسک و دامنه حسابرسی است، می‌تواند مفید باشد. از آن جایی که مدرکی مبنی بر وجود ارتباط بین نگهداری وجه نقد و حق‌الزحمه حسابرسی در ادبیات حق‌الزحمه حسابرسی در ایران در دسترس نیست، همین موضوع انگیزه‌ای برای انجام این تحقیق شد.

۲. مبانی نظری

حق الزحمه حسابرسی، بر اساس بهای تمام شده خدمات به کار رفته در فرآیند حسابرسی به علاوه تخمینی از زیان‌های ناشی از مسئولیت حسابرسان در برابر گزارش صادر شده، تعیین خواهد شد. اجرای این فرآیند در سه مرحله انجام می‌گیرد. مرحله اول، ارزیابی حسابرسان از وقوع زیان آتی ناشی از قضاوت حسابرسان که در آینده یک ذی‌نفع، برای مثال سهامدار متحمل می‌شود. مرحله دوم، به‌کارگیری منابع در اجرای عملیات حسابرسی، برای مثال نیروی انسانی و در نهایت، تعیین قیمتی که هزینه حسابرسی را پوشش دهد (عبادی‌خوردی‌بلاغ و نظری، ۱۳۹۳). حق الزحمه حسابرسی، منعکس‌کننده هزینه‌های اقتصادی حسابرسان کارآمد است. از منظر حسابرسی، حسابرسان به دنبال حداقل کردن کل هزینه‌ها از طریق تراز کردن هزینه‌های منابع خود (هزینه‌های انجام کار حسابرسی بیشتر) و زیان‌های آتی ناشی از بدهی قانونی می‌باشند. تلاش حسابرسان بیشتر، احتمال این را کاهش می‌دهد که حسابرسان متحمل زیان‌های بدهی شوند و حسابرسان حجمی از کار حسابرسی ارائه می‌نمایند که کل هزینه‌ها را حداقل می‌کند (کارسلو و همکاران، ۲۰۰۲). مطالعات زیادی از جمله (گرد و همکاران ۱۳۹۴؛ طالب‌نیا و مهدوی ۱۳۹۴؛ حساس‌یگانه و همکاران ۱۳۹۰؛ فخاری و تقوی ۱۳۸۸؛ آقایی و همکاران ۱۳۸۸؛ بوباکری و همکاران ۲۰۱۳؛ النجار ۲۰۱۲؛ امان و همکاران ۲۰۱۱؛ دنیس و سیبیلکوف ۲۰۱۰؛ لی ۲۰۰۹؛ بیتس و همکاران ۲۰۰۹؛ گارسیا و همکاران ۲۰۰۹؛ کلاسا و همکاران ۲۰۰۹؛ هارفورد و همکاران ۲۰۰۸؛ هان و کیو ۲۰۰۶) در خصوص وجود و تعیین سطح وجه نقد مطلوب شرکت‌ها صورت پذیرفته است و اغلب آن‌ها بر موازنه بین منافع و مخارج نگهداری وجه نقد با توجه به نظریه‌های مبادله‌ای و سلسله مراتبی تأکید کرده‌اند. مزیت عمده نگهداری وجه نقد در بازارهای سرمایه‌ناکارا، افزایش توانایی شرکت برای استفاده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری ارزشمند و پرهیز از تأمین مالی خارجی گران قیمت است (گرد و همکاران، ۱۳۹۴، به نقل از ازکان و ازکان، ۲۰۰۴). بر اساس نظریه جریان وجه نقد آزاد، مدیران، انگیزه دارند که وجه نقد را انباشت کنند تا منابع تحت کنترل خود را افزایش دهند و بتوانند در زمینه تصمیم‌های سرمایه‌گذاری شرکت، از قدرت قضاوت و تشخیص بهره‌مند شوند. شرکت‌هایی ریسک بیشتری را تجربه می‌کنند که جریان‌های نقدی آن‌ها از نوسان بیشتری برخوردار است و در آینده برای پرداخت سود به سهامداران یا استفاده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری با مشکلات نقدینگی روبه‌رو خواهند شد (کامیابی و همکاران، ۱۳۹۳). با وجود این، نگهداری وجه نقد هزینه‌هایی نیز در بر دارد. برای مثال، مدیران و سهامداران کنترل‌کننده ممکن است به منظور تعقیب اهدافی که منطبق بر اهداف شرکت نیست، انگیزه‌های برای نگهداری وجه نقد داشته باشند. منافع شخصی مدیران ایجاب می‌کند وجه نقد زیادی نگهدارند. مدیران به جای بیشینه‌سازی ثروت سهامداران، به دنبال کسب قدرت و اعمال کنترل بر شرکت‌اند. آن‌ها تلاش

می‌کنند شرکت رشد کند؛ زیرا رشد شرکت ضمن افزایش منابع تحت کنترل مدیریت، قدرت مدیریت را نیز افزایش می‌دهد (گرد و همکاران، ۱۳۹۴، به نقل از رضایی و همکاران، ۱۳۹۲). بنابراین نگهداری وجوه نقدی می‌تواند موجب تضاد منافع بین مدیران و مالکان شرکت شود. در طول سال‌ها، دو بخش فعال در زمینه تحقیقات حسابرسی و مالی، عوامل تأثیرگذار در زمینه حق‌الزحمه حسابرسی و نگهداری وجه نقد شرکت را مورد پژوهش قرار داده‌اند. اگر چه این دو ادبیات غنی، بینش‌های مهمی را برای حق‌الزحمه حسابرسی و نگهداری وجه نقد به وجود آورده‌اند، اما ارتباط کهن بین این دو وجود دارد (بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵). در هر حال، انجام این تحقیق شناخت ما را در خصوص واکنش حسابرسان به عنوان بخشی مهم در بازار مالی نسبت به افزایش نگرانی‌ها در مورد نگهداری وجه نقد بهبود می‌بخشد.

در ادبیات حسابرسی، توجه به وجه نقد نگهداری شده توسط شرکت، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. مطالعه کیم و همکاران (۲۰۱۵) نشان می‌دهد که افزایش نظارت حسابرسی مستقل ارزش بازار وجه نقد نگهداری شده توسط شرکت را بهبود می‌بخشد. مدارک مبنی بر تلاش حسابرسی، همانگونه که با حق‌الزحمه حسابرسی در ارتباط با نگهداری وجه نقد منعکس می‌شود، توان حسابرسی را به عنوان ساز و کاری برای شناسایی هزینه‌های نمایندگی نگهداری وجه نقد روشن می‌کند و همزمان چشم‌اندازهای مربوط به توصیف نگهداری وجه نقد برحسب هزینه‌های نمایندگی را گسترش می‌دهد (بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵).

بنجامین و همکاران (۲۰۱۵) معتقدند که شناخت بهتری از نگهداشت وجه نقد و محتوای اطلاعاتی حق‌الزحمه حسابرسی می‌تواند مفید باشد. زیرا انعکاسی از ریسک و دامنه حسابرسی است و نگهداری وجه نقد برای شرکت می‌تواند مانند یک شمشیر دو لبه عمل کند (آمان و همکاران، ۲۰۱۱). شواهد ارتباط بین تغییرات حق‌الزحمه حسابرسی و نگهداری وجه نقد نیز می‌تواند تأییدکننده و مکمل نظریه‌های مالی در مورد اهمیت نگهداری وجه نقد باشد (اوپلار و همکاران، ۱۹۹۹). بنجامین و همکاران (۲۰۱۵) معتقدند که حسابرسان در قیمت‌گذاری حق‌الزحمه حسابرسی، هزینه‌های نمایندگی نگهداشت وجه نقد را شناسایی و منعکس می‌کنند. آن‌ها معتقدند که با تقاضای سهامداران برای حسابرسی با کیفیت بالا، نگهداری وجه نقد توسط شرکت‌ها کم‌تر می‌شود. حسابرسان مانند سهامداران در شرکت صاحبکار، تحت تأثیر نگهداشت وجه نقد در شرکت هستند. حسابرسان نگهداشت وجه نقد در شرکت را به عنوان عاملی در افزایش هزینه‌های نمایندگی در نظر گرفته و بر این اساس آن را در تعیین حق‌الزحمه خود منعکس می‌کنند (بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵). زمانی که حسابرسان با شرایطی رو به رو می‌شوند که در آن هزینه‌های نمایندگی در طول دوره حسابرسی صورت‌های مالی بالاتر می‌رود، آن‌ها احتمالاً خطر حسابرسی بالاتری را شناسایی کرده و در نتیجه تلاش بیش‌تری برای جلوگیری یا کاهش تحریف‌های مرتبط با مشکلات انتخاب

نادرست، اعمال می‌کنند (هوپ و همکاران، ۲۰۱۲). فهمیدن نقش حسابرس مستقل در کاهش هزینه‌های نمایندگی مرتبط با نگهداری وجه نقد مهم است (کیم و همکاران، ۲۰۱۵). خصوصاً در ارتباط با اینکه چگونه حق الزحمه حسابرسی می‌تواند با توجه به هزینه‌های نمایندگی نگهداری وجه نقد، تغییر کند. هزینه‌های نمایندگی در شرکت‌های با جریان وجه نقد آزاد بالاتر، بیش‌تر است (جنسن، ۱۹۸۶). زیرا در این شرکت‌ها مدیران قدرت و اختیار بیش‌تری دارند. به طور مشابه، منابع وجوه نقد مازادی نیز ایجاد کننده مشکلات نمایندگی است که در اختیار مدیریت است (پس از کنترل سایر عوامل مهم) و به سهامداران به عنوان سود سهام برگشت داده نمی‌شود (جنسن، ۱۹۸۶). مشکلاتی مثل افزایش مصرف منفعت‌طلبانه مدیران؛ برای مثال، تحقیق آیتا و مایر (۲۰۰۶) به خوبی نشان می‌دهد که مدیران چگونه از منافع سهامداران برای منافع خود بهره می‌برند، استفاده از وام‌های بی‌بهره، خانه‌های سازمانی و برگزاری مهمانی‌های پر هزینه از این موارد می‌باشد. این واقعیت وجود دارد که مدیران شرکت‌های سهامی بدون نظارت خاصی مزیت دسترسی به منابع وجه نقد را دارند و می‌توانند بیش‌تر از سایر دارایی‌ها از وجه نقد برای منافع شخصی خود بهره‌برند و مشکلات نمایندگی را تشدید می‌کند (سان و همکاران، ۲۰۱۲) و سبب می‌شود حسابرسان بیش‌تر نگران وجوه نقد نگهداری شده در شرکت باشند.

شرکت‌هایی که بیش‌تر در معرض تعقیب قانونی قرار دارند، وجه نقد بیش‌تری را به منظور مقابله با هزینه‌های آتی نگهداری می‌کنند. به علت خطر پی‌گیری‌های قانونی مشتری، شهرت و اعتبار حسابرس به طور غیر مستقیم در معرض خطر قرار می‌گیرد (دیفوند و ژانگ، ۲۰۱۴). در مقابل حسابرسان تلاش بیش‌تری در شرکت‌های با نگهداشت وجه نقد بالا به خرج می‌دهند (بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵). اساساً خطر حسابرسی بیش‌تر، تلاش بیش‌تر حسابرسی را می‌طلبد که در نهایت منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی می‌شود.

به طور خلاصه، ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که مدیران به جای بیشینه‌سازی ثروت سهامداران، به دنبال کسب قدرت و اعمال کنترل بر شرکت هستند. از این رو، مدیران به منظور دستیابی به اهداف خود، که معمولاً منطبق بر اهداف سهامداران نیست، انگیزه دارند که وجه نقد بالایی را انباشت کنند. بنابراین نگهداشت وجه نقد می‌تواند موجب تضاد منافع بین مدیران و مالکان شود و هزینه‌های نمایندگی را افزایش دهد. با افزایش هزینه‌های نمایندگی، حسابرس به خاطر مسئولیتی تلاش خود را افزایش می‌دهد که حسابرسی صورت‌های مالی به او منتقل می‌کند. تلاش بیش‌تر حسابرس نیز حق الزحمه بیش‌تری می‌طلبد. در واقع حسابرسان مانند سهامداران در شرکت صاحب‌کار تحت تأثیر نگهداشت وجه نقد در شرکت هستند. حسابرسان نگهداشت وجه نقد در شرکت را به عنوان عاملی در افزایش هزینه‌های نمایندگی در نظر گرفته و بر این اساس آن را در تعیین حق الزحمه خود منعکس می‌کنند.

۳. پیشینه پژوهش

بنجامین و همکاران (۲۰۱۵) بر اساس تجزیه و تحلیل نمونه‌ای بزرگ از داده‌های مربوط به شرکت‌های ایالات متحده برای دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۲، به شواهدی تجربی برای رابطه بین حق الزحمه حسابرسی و نگهداشت وجه نقد دست یافتند؛ آن‌ها دریافتند که نگهداشت وجه نقد به طور مثبتی بر حق الزحمه حسابرسی تأثیر می‌گذارد که این موضوع با نظریه هزینه‌های نمایندگی توضیح داده می‌شود.

یوفاکر و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان «هیأت مدیره و نگه داشتن وجه نقد» به بررسی تأثیر عوامل هیأت مدیره، شامل دوگانگی، استقلال، دوره تصدی، نفوذ مدیرعامل و اندازه هیأت مدیره بر سطح نگهداشت وجه نقد، پرداختند. نتایج پژوهش نشان دهنده این است که ویژگی‌های هیأت مدیره تأثیر مستقیم بر سطح نگهداشت وجه نقد دارند.

گریفین و لونت (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «حق الزحمه حسابرسی در زمان اخراج و استعفا: شواهد اضافی» نشان دادند که حق الزحمه حسابرسی با عواملی چون نوع گزارش حسابرسی، تغییر حسابرسی، نوع صنعت، نسبت جاری، تعداد بخش‌های واحد تجاری، اندازه صاحبکار رابطه‌ای معنی دار دارد.

بدارد و جانسون (۲۰۰۴) در بخشی از پژوهش‌های خود در مورد رابطه بین ریسک نظام راهبری با برنامه‌ریزی قیمت‌گذاری حسابرسان مستقل، مشاهده کردند که با وجود رفتارهای نامناسب مدیریت در گزارشگری مالی که به صورت ریسک راهبری شرکت در نظر گرفته شده بود، ساعات کار حسابرسی و نرخ حق الزحمه آن افزایش یافت، به عبارت دیگر، با افزایش ریسک راهبری (وجود ساز و کارهای نامناسب) حق الزحمه حسابرسی افزایش یافت.

تسو و همکاران (۲۰۰۱) ارتباط بین ساز و کارهای کنترلی و نظارت داخلی بنگاه و اثر آن را بر حق الزحمه حسابرسی بررسی کردند. آن‌ها با بررسی ۶۵۰ شرکت هنگ‌کنگی، طی سه سال ۱۹۹۴-۱۹۹۶ به این نتیجه رسیدند که وجود هیأت مدیره مستقل به طور معنی‌داری با حق الزحمه کم حسابرسی رابطه دارد و این نشان می‌دهد هیأت مدیره مستقل از طریق کاهش هزینه‌های نمایندگی، اثر معناداری بر تعیین حق الزحمه حسابرسی دارد.

حساس‌یگانه و همکاران (۱۳۹۴) ارتباط بین بیش اطمینانی مدیریت و حق الزحمه حسابرسی را برای دوره زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ بررسی نمودند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که بین بیش اطمینانی مدیریت و حق الزحمه حسابرسی، ارتباط منفی معناداری برقرار است.

ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر حق الزحمه حسابرسی و اظهار نظر حسابرسان مستقل در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. آن‌ها با آزمون فرضیه‌های جداگانه پژوهش و با استفاده از رگرسیون چندمتغیره به روش داده‌های ترکیبی

برای ۶۹ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۰-۱۳۸۵ به این نتیجه رسیدند که بین مالکیت مدیریت با حق الزحمه حسابرسی و اظهار نظر مشروط حسابرسان رابطه معناداری وجود ندارد.

خدادادی و همکاران (۱۳۹۳) تأثیر ساختار مالکیت بر حق الزحمه حسابرسی شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند. پژوهش برای دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ با استفاده از الگوی رگرسیونی داده‌های ترکیبی انجام گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که مالکیت نهادی و مالکیت مدیریت اثر معناداری بر حق الزحمه حسابرسی ندارند.

علوی طبری و همکاران، (۱۳۹۱) ارتباط بین جریان نقد آزاد و حق الزحمه حسابرسی را با توجه به فرصت‌های رشد، میزان سود تقسیمی و اهرم مالی، بررسی کردند. نتایج پژوهش نشان داد، حق الزحمه حسابرسی شرکت‌هایی که جریان نقد آزاد و فرصت‌های رشد آن‌ها زیاد است، بیش‌تر از شرکت‌هایی است که جریان نقد آزاد آن‌ها پایین، اما فرصت‌های رشد زیادی دارند. همچنین نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد، در شرکت‌های دارای جریان نقد آزاد و فرصت‌های رشد زیاد، با افزایش میزان بدهی‌ها، میانگین حق الزحمه حسابرسی افزایش می‌یابد.

خدادادی و حاجی‌زاده (۱۳۹۰) نیز در پژوهشی با عنوان "نظریه نمایندگی و حق الزحمه حسابرسی مستقل: آزمون فرضیه جریان‌های نقد آزاد" به بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی ناشی از فرضیه جریان‌های نقد آزاد بر حق الزحمه حسابرسی پرداختند. پژوهش برای دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۸ و به صورت الگوی رگرسیونی داده‌های تلفیقی انجام گرفت و نتایج کلی آن مؤید وجود ارتباط مثبت و معنی‌دار بین هزینه‌های نمایندگی ناشی از جریان‌های نقد آزاد شرکت و حق الزحمه حسابرسی بود. همچنین شواهد نشان داد در شرکت‌های دارای جریان‌های نقدی آزاد زیاد، بین سطح بدهی و حق الزحمه حسابرسی، ارتباط مثبت و معنی‌دار و بین نسبت فرصت‌های رشد آتی و حق الزحمه حسابرسی، ارتباط منفی و معنی‌دار وجود دارد.

موسوی و داروغه‌حضرتی (۱۳۹۰)، رابطه حق الزحمه حسابرسی و جریان نقدی آزاد را بررسی نمودند. پژوهش برای دوره زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۷ با استفاده از مدل رگرسیون چندمتغیره انجام گرفت، نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که شرکت‌های با جریان نقد آزاد بالا، دارای حق الزحمه حسابرسی بیش‌تر هستند.

رجبی و محمدی‌خسوتی (۱۳۸۷)، به بررسی رابطه بین هزینه‌های نمایندگی و قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین متغیرهای متوسط مجموع دارایی‌ها و درآمدهای عملیاتی، درصد سهم اولین سهامدار عمده، پایان سال مالی و نوع حسابرس، به عنوان شاخص‌های هزینه نمایندگی، با قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی، رابطه معناداری وجود دارد.

۴. فرضیه

با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش، فرضیه پژوهش به شرح زیر تدوین گردیده است: فرضیه تحقیق: نگهداشت وجه نقد تأثیر مثبت و معناداری بر حق الزحمه حسابرسی دارد.

۵. روش پژوهش

تجزیه و تحلیل اطلاعات

در بخش آمار توصیفی، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های مرکزی چون میانگین و میانه و شاخص‌های پراکندگی مانند انحراف معیار انجام شده است. همچنین، برای آزمون فرضیه‌ها از الگوی رگرسیون تابلویی با اثرات ثابت استفاده شده است. برای انتخاب از بین روش‌های الگوهای رگرسیونی ترکیبی و الگوی داده‌های تابلویی آزمون F لیمر استفاده می‌شود. اگر در آزمون F لیمر روش داده‌های تلفیقی انتخاب شود، کار تمام است اما اگر روش داده‌های تابلویی انتخاب شود لازم است تا آزمون هاسمن نیز انجام شود. آزمون هاسمن برای تعیین استفاده از الگوی اثرات ثابت در مقابل الگوی اثرات تصادفی استفاده می‌شود (افلاطونی، ۱۳۹۴). به دلیل اینکه نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند در فرآیند تصمیم‌گیری استفاده شود، این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی است. همچنین، این پژوهش از لحاظ ماهیت، توصیفی-همبستگی است، زیرا در این نوع پژوهش‌ها، پژوهشگر به دنبال ارزیابی ارتباط بین دو یا چند متغیر است. در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و استخراج نتایج پژوهش از نرم‌افزارهای Excel 2010 و Eviews 9 استفاده شده است. همچنین، سطح اطمینان مورد استفاده برای آزمون فرضیه‌ها و بررسی فروض کلاسیک رگرسیون ۹۵ درصد است. برای برآورد متغیرهای مدل‌های رگرسیون، آزمون فروض کلاسیک از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از جمله مهم‌ترین این فروض، فرض‌های مربوط به خود همبستگی و عدم ناهمسانی واریانس بین باقیمانده‌های مدل است. به منظور تشخیص وجود خود همبستگی بین باقیمانده‌ها، آزمون دوربین واتسون (DW) استفاده شد. مقدار این آماره برای مدل‌های پژوهش، نشان دهنده نبود خودهمبستگی بین باقیمانده‌ها است. در خصوص بررسی هم‌خطی نیز قابل ذکر است که با اینکه استفاده از داده‌های ترکیبی خود، از روش‌های جلوگیری از بروز هم‌خطی است، اما برای بررسی وجود احتمالی هم‌خطی از روش تورم واریانس (Vif) استفاده شد (افلاطونی، ۱۳۹۴). نتایج این بررسی‌ها نشان داد بین باقیمانده مدل‌های مورد آزمون، هم‌خطی وجود ندارد.

۶. مدل تحقیق

با توجه به چارچوب نظری، پیشینه پژوهش و تحقیق بنجامین و همکاران (۲۰۱۵)، الگوی پژوهش از نوع رگرسیون چندمتغیره است. بنابراین، مدل زیر برای انجام آزمون فرضیه انتخاب شد:

$$LAF_{i,t} = \alpha_0 + \beta_1 CASH_{i,t} + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 DEBT_{i,t} + \beta_4 BIG_{i,t} + \beta_5 INV_{i,t} + \beta_6 LOSS_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

جدول ۱: تعریف متغیرهای الگو

متغیر مورد بررسی	نماد
لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی	LAF
نگهداشت وجه نقد	CASH
اندازه شرکت	SIZE
نسبت بدهی به دارایی	DBET
اندازه مؤسسه حسابرسی	BIG
نسبت موجودی کالا به کل دارایی‌ها	INV
زیان مالی	LOSS

* منبع: یافته‌های پژوهش

۷. متغیرهای پژوهش

متغیرهای این پژوهش مشتمل بر سه دسته متغیر مستقل، متغیر وابسته و متغیر کنترلی به شرح زیر است:

۷.۱. متغیر وابسته

لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی (LAF):

حق الزحمه حسابرسی، مبلغی است که شرکت طبق قرارداد با مؤسسه حسابرسی به منظور ارائه خدمات حسابرسی مستقل متحمل می‌شود (علوی‌طبری و همکاران، ۱۳۹۰). در بیش‌تر مطالعات مربوط به حق الزحمه حسابرسی از لگاریتم طبیعی حق الزحمه‌های حسابرسی استفاده می‌شود که به مؤسسه حسابرسی بابت خدمات خود در طول سال پرداخت می‌شود (گریفین و همکاران، ۲۰۱۰).

۷.۲. متغیر مستقل

نگهداشت وجه نقد (CASH):

میزان وجوه نقدی شرکت است و در پژوهش حاضر مطابق تحقیق آل‌نجار (۲۰۱۳) از تقسیم وجه نقد و معادل‌های وجه نقد بر کل دارایی‌ها به دست می‌آید.

۷.۳. متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت (SIZE): مجموع دارایی‌های شرکت را نشان می‌دهد. در این پژوهش مطابق تحقیق گرد و همکاران (۱۳۹۴) برای اندازه‌گیری اندازه شرکت از لگاریتم طبیعی دارایی‌های شرکت استفاده شده است.

نسبت بدهی به دارایی (DEBT): از حاصل تقسیم جمع کل بدهی‌ها بر جمع کل دارایی‌ها اندازه گیری می‌شود.

اندازه مؤسسه حسابرسی (BIG): اندازه حسابرسی را می‌سنجد. در این پژوهش مطابق پژوهش حسن‌زاده و برادران حسن‌زاده (۱۳۹۵) اگر حسابرسی سازمان حسابرسی و یا مؤسسه حسابرسی راهبرد مفید باشد مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار صفر می‌پذیرد.

نسبت موجودی کالا به کل دارایی‌ها (INV): از حاصل تقسیم موجودی مواد و کالا بر جمع کل دارایی‌ها، اندازه‌گیری می‌شود.

زیان مالی (LOSS): مطابق تحقیق بنی‌مهد و همکاران (۱۳۹۱) اگر شرکت متحمل زیان شود مقدار آن ۱ و در غیر این صورت، مقدار آن صفر خواهد بود.

۸. نمونه و جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ است. برای انتخاب نمونه، از بین تمام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، شرکت‌هایی که شرایط زیر را داشتند، برای انجام آزمون انتخاب شدند:

۱. به منظور همگن شدن نمونه آماری در سال‌های بررسی، شرکت‌ها پیش از سال ۱۳۸۸ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند؛
۲. به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی شرکت‌ها منتهی به پایان اسفند ماه باشد؛
۳. نمونه آماری شامل شرکت‌های واسطه‌گری مالی، سرمایه‌گذاری، لیزینگ، بانک‌ها و شرکت‌های بیمه نمی‌شود؛ زیرا ماهیت دارایی شرکت‌های مذکور متفاوت است؛ داده‌های مد نظر شرکت‌ها در دسترس باشد.

جدول ۲: نحوه انتخاب نمونه پژوهش

محدودیت اعمال شده	تعداد شرکت باقیمانده
اول	۴۳۵
دوم	۳۶۰
سوم	۲۳۶
چهارم	۸۰

* منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول ۲، ۸۰ شرکت و یا به عبارتی، ۵۶۰ سال - شرکت به عنوان نمونه نهایی انتخاب گردید.

۹. یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

نتایج آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

LOSS	BIG	DEBT	SIZE	INV	CASH	LAF	
۰/۱۱۵	۰/۲۸۱	۰/۶۲۲	۱۳/۵۳۱	۰/۲۴۵	۰/۰۷۰	۶/۴۳۱	میانگین
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۶۳۶	۱۳/۴۸۲	۰/۲۳۲	۰/۰۳۷	۶/۳۹۷	میانه
۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۹۲۰	۱۸/۱۱۶	۰/۶۱۰	۰/۴۸۷	۱۱/۱۵۸	حداکثر
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۳۳۳	۱۰/۰۳۱	۰/۰۴۳	۰/۰۰۱	۱/۲۸۵	حداقل
۰/۳۱۹	۰/۴۵۰	۰/۱۶۳	۱/۳۴۵	۰/۱۱۷	۰/۰۸۹	۰/۹۸۶	انحراف معیار

* منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۳ آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد که بیانگر متغیرهای توصیفی برای هر متغیر به صورت مجزا است. این متغیرها عمدتاً شامل اطلاعات مربوط به شاخص‌های مرکزی، نظیر بیشینه، کمینه، میانگین و میانه و همچنین اطلاعات مربوط به شاخص‌های پراکندگی نظیر انحراف معیار است. مهم‌ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص مناسبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. برای مثال میانگین متغیر اندازه واحد تجاری (SIZE) برابر است با ۱۳/۵۳۱ است که نشان می‌دهد بیش‌تر داده‌های مربوط به این متغیر حول این نقطه تمرکز یافته‌اند. میانه یکی دیگر از شاخص‌های مرکزی است که وضعیت جامعه را نشان می‌دهد، همانگونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، میانه متغیر نگهداشت وجه نقد (CASH) برابر با ۰/۰۳۷ که نشان می‌دهد نیمی از داده‌ها کم‌تر از این مقدار و نیمی دیگر بیش‌تر از این مقدار هستند. به طور کلی، متغیرهای پراکندگی معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها با یکدیگر یا میزان پراکندگی آن‌ها نسبت به میانگین است از جمله مهم‌ترین متغیرهای پراکندگی، انحراف معیار است. مقدار این متغیر برای متغیر اندازه واحد تجاری (SIZE) برابر ۱/۳۴۵ و برای متغیر نگهداشت وجه نقد (CASH) برابر با ۰/۰۸۹ است که نشان می‌دهد در بین متغیرهای پژوهش، SIZE و CASH به ترتیب دارای بیش‌ترین و کم‌ترین میزان پراکندگی هستند. همچنین، لازم به توضیح است به منظور اجتناب از تأثیر داده‌های پرت بر نتایج پژوهش، کلیه داده‌های پرت متغیرها در سطح یک درصد حذف شده‌اند.

آمار استنباطی

قبل از برازش الگوها لازم است تا آزمون F لیمر به منظور بررسی استفاده از روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت در مقابل روش داده‌های ترکیبی برای الگوهای مزبور انجام شود. نتایج حاصل آزمون F لیمر برای الگوهای مزبور در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴: نتایج آزمون F لیمر برای الگوی پژوهش

آماره	سطح خطا	روش پذیرفته شده
۷/۱۹۲	۰/۰۰۰۰۰	روش اثرات ثابت

* منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به آماره و سطح معناداری آزمون F لیمر برای تمام الگوها، لازم است برای انتخاب از بین الگوی داده‌های تابلویی با اثرات ثابت یا داده‌های تابلویی با اثرات تصادفی، آزمون هاسمن نیز انجام شود. نتایج مربوط به آزمون هاسمن نیز در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵: نتایج آزمون هاسمن برای الگوی پژوهش

آماره	سطح خطا	روش پذیرفته شده
۲۵/۹۶۲	۰/۰۰۰۰	روش اثرات ثابت

* منبع: یافته‌های پژوهش

همانطور که در جدول ۵ قابل مشاهده است، نتایج حاکی از آن است که الگوی داده‌های تابلویی با اثرات ثابت برای الگوی پژوهش ارجح است؛ بنابراین، به تخمین الگوی پژوهش با توجه به روش ارجح پرداخته شد. در ادامه نتایج تخمین الگوی پژوهش در جدول ۶ با روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت نشان داده شده است.

جدول ۶: نتایج حاصل از برآورد الگوی پژوهش

LAF _{i,t} = $\alpha_0 + \beta_1 \text{CASH}_{i,t} + \beta_2 \text{SIZE}_{i,t} + \beta_3 \text{DEBT}_{i,t} + \beta_4 \text{BIG}_{i,t} + \beta_5 \text{INV}_{i,t} + \beta_6 \text{LOSS}_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$				
متغیر	ضریب متغیر	آماره T	سطح خطا	آماره Vif
α_0	۱/۹۶۱	۴/۷۰۰	۰/۰۰۰	
CASH	۱/۰۲۸	۲/۴۵۸	۰/۰۱۴	۱/۰۱۶
INV	۰/۸۸۳	۲/۷۶۰	۰/۰۰۶	۱/۰۲۰
SIZE	۰/۳۰۱	۱۰/۰۳۶	۰/۰۰۰	۱/۱۵۷
DEBT	۰/۲۸۳	۳/۲۴۷	۰/۰۰۱	۱/۱۳۹
BIG	۰/۴۹۱	۳/۲۱	۰/۰۰۰	۱/۱۰۵
LOSS	۰/۲۱۵	۱/۸۴۹	۰/۰۶۵	۱/۰۱۲
ضریب تعیین	۰/۳۵۵			
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۴۲			
آماره دوربین-واتسون	۱/۶۴۱			
آماره F	۲۵/۸۵۸			
احتمال آماره F	۰/۰۰۰			

* منبع: یافته‌های پژوهش

با استفاده از آماره فیشر (F) می‌توان معناداری کل مدل را تعیین کرد. بر اساس نتایج تخمین مدل ارائه شده در جدول ۶، مدل تحقیق در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است؛ زیرا مقدار

احتمال مربوط به آماره F برابر با ۰/۰۰۰ است که کم‌تر از ۵ درصد است. همچنین، ضریب تعیین تعدیل شده بیانگر این موضوع است که چند درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترلی پژوهش، توضیح داده می‌شود. با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده به دست آمده برای الگو که برابر ۳۴ درصد است، می‌توان بیان کرد که در مجموع متغیرهای مستقل و کنترلی پژوهش ۳۴ درصد تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. افزون بر این، به منظور بررسی خودهمبستگی مرتبه اول در باقی مانده‌های مدل از آماره دوربین واتسون استفاده شده است که نتایج بیانگر عدم وجود خود همبستگی در باقی مانده‌ها است. در نهایت برای بررسی مشکل هم‌خطی متغیرهای توضیحی از عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شد. این عامل نشان می‌دهد که واریانس ضرایب تخمینی تا چه حد نسبت به حالتی که متغیرهای تخمینی، همبستگی خطی ندارند، متورم شده است. همانطور که در جدول ۶ مشخص است با توجه به مقادیر عامل تورم واریانس (Vif آماره) متغیرهای توضیحی مدل، مشکل هم‌خطی ندارند.

جدول ۶ نشان می‌دهد که متغیرهای نگهداشت وجه نقد، نسبت موجودی کالا به کل دارایی‌ها، اندازه شرکت، نسبت بدهی و اندازه مؤسسه حسابرسی در سطح خطای ۵ درصد، و متغیر زیان مالی در سطح خطای ۱۰ درصد، رابطه مثبت و معناداری با حق الزحمه حسابرسی دارند. زمانی که حسابرسان با شرایطی مواجه می‌شود که در آن هزینه‌های نمایندگی در طول دوره حسابرسی صورت‌های مالی بالاتر می‌رود، احتمالاً خطر حسابرسی بالاتری را شناسایی کرده و در نتیجه تلاش بیش‌تری برای جلوگیری یا کاهش تحریف‌های مرتبط اعمال می‌کند (هوپ و همکاران، ۲۰۱۲).

۳. نتیجه‌گیری

در این تحقیق، به بررسی تأثیر نگهداشت وجه نقد بر حق الزحمه حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شد. بدین منظور فرضیه برای بررسی این موضوع تدوین و داده‌های موجود مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. مطابق با مبانی نظری ارتباط مثبتی بین بعضی از مفاهیم ریسک و حق الزحمه حسابرسی وجود دارد. انتظار می‌رود وجود رابطه نمایندگی، گسترش و تنوع آن از طریق اثرگذاری بر اندازه، ریسک و پیچیدگی واحد مورد حسابرسی بر حق الزحمه حسابرسی مؤثر باشد. بنابراین، حسابرسان در تعیین حق الزحمه حسابرسی، مشخصه‌های ریسک صاحبکار خود را در نظر گرفته و ریسک‌های مربوط را از طریق حق الزحمه‌های بالاتر جبران می‌کنند. نگهداشت وجه نقد نیز به عنوان یکی از عوامل ریسک صاحبکار، ریسک حسابرسی را افزایش و حسابرسان از طریق افزایش حق الزحمه حسابرسی تلاش می‌کنند این ریسک را پوشش دهند. به عبارت دیگر، حسابرسان به دلیل تلاش‌های بیش‌تر برای کاهش ریسک مرتبط با نگهداشت وجه نقد، حق الزحمه حسابرسی بیش‌تری طلب می‌کنند در نتیجه، انتظار بر این بود که

بین عدم نگهداشت وجه نقد و حق‌الزحمه حسابرسی، رابطه‌ای مثبت وجود داشته باشد که نتایج فرضیه تحقیق مؤید همین مطلب و مطابق با یافته‌های بنجامین و همکاران (۲۰۱۵)، بدارد و جانسون (۲۰۰۴)، تسو و همکاران (۲۰۰۱) خدادادی و همکاران (۱۳۹۰) و رجبی و محمدی‌خوشنوی (۱۳۸۷) است.

مانند همه مطالعات این تحقیق نیز بدون محدودیت نیست. از جمله این محدودیت‌ها می‌توان به عدم تعدیل اقلام صورت‌های مالی به واسطه وجود تورم و عدم افشای جداگانه حق‌الزحمه حسابرسی در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی اشاره کرد.

یافته‌های این پژوهش، ادبیات حوزه مرتبط با ریسک حسابرسی به عنوان یکی از عوامل تعیین کننده حق‌الزحمه حسابرسی را بسط می‌دهد. با توجه به نتایج آزمون فرضیه پژوهش مبنی بر اثرگذاری نگهداشت وجه نقد بر حق‌الزحمه حسابرسی، پیشنهاد می‌شود حساب‌برسان این نکته را در تصمیم‌گیری‌های خود برای حسابرسی واحدهای تجاری مدنظر قرار دهند.

افزون بر این، با انجام هر پژوهش، راه به سوی مسیری جدید باز می‌شود و ادامه راه مستلزم انجام پژوهش‌های دیگری است. بنابراین، انجام پژوهش‌هایی به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

- بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر حق‌الزحمه حسابرسی
- بررسی تأثیر راهبری شرکتی بر رابطه بین نگهداشت وجه نقد و حق‌الزحمه حسابرسی.
- بررسی تأثیر فرصت‌های سرمایه‌گذاری بر رابطه بین نگهداشت وجه نقد و حق‌الزحمه حسابرسی.

منابع

ابراهیمی، ک.، پیوندی، م. و فخارمنش، م. (۱۳۹۳). ”بررسی تأثیر ساختار مالکیت شرکت بر حق‌الزحمه حسابرسی و اظهار نظر حساب‌برسان مستقل شرکت‌ها“. فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی، ۶ (۲۴)، ۷۸-۵۹.

افلاطونی، ع. (۱۳۹۴). تجزیه و تحلیل آماری با Eviews در تحقیقات حسابداری و مدیریت مالی. تهران: انتشارات ترمه.

حساس‌یگانه، ی.، حسنی‌القار، م. و مرفوع، م. (۱۳۹۴). ”بررسی تأثیر بیش اطمینانی مدیریت بر حق‌الزحمه حسابرسی“. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۲ (۳)، ۳۶۳-۳۸۴.

خدادادی، و. و حاجی‌زاده، س. (۱۳۹۰). ”تئوری نمایندگی و حق‌الزحمه حسابرسی مستقل: آزمون فرضیه جریان‌های نقد آزاد“. پژوهش‌های تجربی حسابداری مالی، ۱ (۲)، ۷۶-۹۲.

خدادادی، و.، قربانی، ر. و خوانساری، ن. (۱۳۹۲). ”بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر حق‌الزحمه حسابرسی“. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۱ (۱)، ۵۷-۷۲.

- رجبی، ر. و محمدی خشوئی، ح. (۱۳۸۷). "هزینه‌های نمایندگی و قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی مستقل". فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۵ (۵۳)، ۳۵-۵۲.
- طالب‌نیا، ق. و مهدوی. (۱۳۹۴). "بررسی اثر اعتبار تجاری و عمق مالی بر میزان نگهداشت وجه نقد". فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۴ (۱۳)، ۴۱-۵۴.
- عبادی خورده‌بلاغ، ب. و نظری، ر. (۱۳۹۳). "بررسی تطبیقی تغییرات حق الزحمه خدمات حسابرسی و اظهار نظر حسابرس در بخش خصوصی و غیر خصوصی". فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۳ (۱۲)، ۷۵-۸۶.
- علوی طبری، ح.، رباطی، م. و یوسفی اصل، ف. (۱۳۹۱). "مسئله نمایندگی و قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی مستقل آزمون مبتنی بر فرضیه جریان‌های نقدی آزاد". فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۹ (۲)، ۹۷-۱۲۲.
- علوی طبری، ح.، رجبی، ر. و شهبازی، م. (۱۳۹۰). "رابطه نظام راهبری و حق الزحمه حسابرسی مستقل شرکت‌ها". مجله دانش حسابداری، ۲ (۵)، ۷۵-۱۰۱.
- کامیابی، ی.، نیک‌روان فرد، ب. و سلمانی، ر. (۱۳۹۳). "مطالعه رابطه بین نوسانات جریان نقدی و حساسیت جریان‌های نقدی - وجوه نقد با سیاست تقسیم سود در بورس اوراق بهادار تهران". فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۱ (۲)، ۴۰۹-۴۳۰.
- گرد، ع.، محمدی، م.، و گلدوست، م. (۱۳۹۴). "بررسی رابطه بین ویژگی‌های حاکمیت شرکتی و وجه نقد نگهداری شده". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۲ (۲)، ۲۶۳-۲۷۸.
- موسوی، ع. و داروغه‌حضرتی، ف. (۱۳۹۰). "بررسی رابطه بین جریان نقد آزاد و حق الزحمه حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران". مجله علمی و پژوهشی حسابداری، ۳ (۱۰)، ۱۴۱-۱۷۳.
- والاس، و. (۱۳۹۰). نقش اقتصادی حسابرسی در بازارهای آزاد و بازارهای تحت نظارت. ترجمه حامی امیر اصلانی، چاپ پنجم، مدیریت تدوین استانداردها - سازمان حسابرسی، تهران.
- Al-Najjar, B. (2012). "The Financial Determinants of Corporate Cash Holding: Evidence from some Emerging Markets". *Journal of International Business Review*, 22 (1): 77-88.
- Ammann, M., Oesch, D. and Schmid, M. (2011). Cash holdings and corporate governance around the world. Working paper, Stern Business School, New York.
- Anita, M.J. and Meyer, R. (2006). "Fault the Tax Code for Low Dividends Payout". *Financial Analyst Journal*, 62 (1): 32-34.

- Bedard, J.C. and Johnstone, K.M. (2004). "Earnings Manipulation Risk, Corporate Governance Risk, and Auditors Planning and Pricing Decisions". *The Accounting Review*, 79 (2): 277-304.
- Benjamin, S.J., Ramachandran, J. and Marathamuthu, M.S. (2015). Cash holdings and their impact on audit fees. SSRN
- Boubaker, S., Derouiche, I. and Nguyen, D. (2013). "Does the Board of Directors Affect Cash Holdings? A Study of French Listed Firms, *Journal of Management & Governance*, 19 (2): 341-370.
- Boubakri, N., Ghoul, S. and Saffar, W. (2013). "Cash Holdings of Politically Connected Firms". *Journal of Multinational Financial Management*, 23 (4): 338-355.
- DeFond, M. and Zhang, J. (2014). A Review of Archival Auditing Research". *Journal of Accounting and Economics*, 58 (2-3): 275-326.
- Griffi, P. and Lont, D. (2011). "Audit Fees around Dismissals and Resignations: Additional Evidence. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 7 (2): 65-81.
- Griffin, P.A., Lont, D.H. and Sun, Y. (2010). "Agency Problems and Audit Fees: Further Tests of the Free Cash Flow Hypothesis". *Accounting and Finance*, 50 (2): 321-350.
- Hope, O.K., Langli, J.C. and Thomas, W.B. (2012). "Agency Conflicts and Auditing in Private Firms". *Accounting, Organizations and Society*, 37 (7): 500-517.
- Jensen, M.C. (1986). "Agency Costs of Free Cash Flow, Corporate Finance and Takeovers". *The American Economic Review*, 76 (2): 323-329.
- Jensen, M.C. (1989). Eclipse of the Public Corporation". *Harvard Business Review*, (67) 5: 61-74.
- Kim, J.B., Lee, J.J. and Park, J.C. (2015). "Audit Quality and the Market Value of Cash Holdings: the Case of Office-Level Auditor Industry Specialization". *Auditing: A Journal of Theory & Practice*, 34 (2): 27-57.
- Opler, T., Pinkowitz L., Stulz, R. and Williamson, R. (1999). "The Determinants and Implications of Corporate Cash Holdings". *Journal of Financial Economics*, 52 (1): 3-46.
- Sun, Q., Yung, K. and Rahman, H. (2012). "Earnings Quality and Corporate Cash Holdings". *Accounting and Finance*, 52 (2): 543-571.
- Tsui, J.L., Jaggi, B. and Gul, F. (2001). "CEO Domination, Growth Opportunities and their Impact on Audit Fees". *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 16 (3): 189-208.